

*Αφού κ' ἡ καρδιά μου, αφού κ' ἡ ψυχὴ μου
— Κι ἄς εἶσαι νεκρὸς—πλημμυροῦν ἀπὸ Σένα ;

Τὰ θεῖα τραγούδια σου ἓνα πρὸς ἓ α
Τὰ ζεῖ κάθε νύχτα ἡ ψάλτρα φωνὴ μου,
Γεννήκαν οὐτὰ μοναχὴ προσευχὴ μου
Ἀγνή προσευχὴ, γεννημένη ἀπὸ Σένα !

Γιατί μὲ κυττάξεις μὲ μάτια θλιμένα ;
Λαμπάδα σου ἀνάβω τὴν ἴδια ψυχὴ μου.
Κοι μέρα τὴ μέρα σκορπᾶ ἡ ζωὴ μου
Γιὰ Σένα, τὰ ρόδα της τὰ χλωμασμένα...

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΑ

“ΟΙ ΒΩΜΟΙ”

Στὰ μετροημένα διαμάντια τῆς συγκαιρινῆς μας Ποίησης,
ἀκόμα ἓνα. Οἱ «Βωμοὶ» τοῦ ποιητῆ Κωστῆ Παλαμά, τόμος
ἀπὸ διακόσες σελίδες, χωρισμένος σ' ἑφτά βιβλία.

*Ἀπὸ λογὶς λογὶς πηγὲς κεντρισμένη ἡ δόξικὴ σκέψη τοῦ
ποιητῆ, ζευγαρωμένη μὲ μιὰ φαντασία καταπληκτικὰ πλούσια,
ισορροπημένη μὲ γνώση καὶ σοφία, μᾶς ἀφίνει βαθιοῦς
ἤχους νοσηνοῦστος ἀρμονίας, μᾶς δίνει ταραχτικὲς συγκίνη-
σες μιᾶς ἐκστατικῆς ψυχῆς καὶ μᾶς τραβᾶ σὲ τόπους λυρικὰ
ὑπερκόσμιους καὶ τραγικὰ πραγματικούς, γιὰ νὰ μᾶς δέσῃ
ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ θηλειὰ τοῦ θαυμασμοῦ.

*Ἀπὸ τὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου» καὶ δῶθε, βλέπουμε
βῆμα βῆμα τὸ ξετύλιμα τῆς ἀντικειμενικῆς χορδῆς τοῦ
ποιητῆ σ' ἓνα βαθύτατο, ὅσο προχωρεῖ, ὑποκειμενισμό.
Καὶ ὅμως, ἴσως ὁ τελευταῖος τοῦ υποκειμενισμοῦ φαντάζει
σὺν κάτι πλατῆτατο καὶ γενικότατο, μιὰν ἀψηλὴ «ἐφορεία»
γιὰ τὰ σημαντικὰ καὶ τὰ σήμαντα τῆς ζωῆς, γιὰ τὰ ταπεινά
καὶ τὰ μεγάλα, καὶ μ' ἓνα βλέμα πλάτους ἐπικού, μᾶς
ἀνοίγει τίς μεγάλες θύρες τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ
κλείνει μέσα του, μὰ καὶ δημιουργεῖ, τὴν ἐντύπωση τοῦ
ἐξωτερικοῦ. Βέβαια, παντοῦ καὶ πάντα, κάτου ἀπὸ τὸν
ποιητῆ διαβάζουμε τὴν ψυχὴ του. Ὅμως ἐδῶ παρατηροῦμε
κάτι περσότερο. Διαβάζουμε τὴ ζωὴ του, βλέπουμε τίς
ἀγάπες του, μπαίνουμε μαζί στο παλιὸ σπίτι, περπατοῦμε
στὸ λατρεμένο του ἀκρογιάλι, στοὺς δρόμους τῆς καρδιάς
του, μὲ τὴ βροχὴ, μὲ τὸν ἄνεμο, μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὸ σούρουπο
καὶ μὲ τὴ νύχτ' ἀντάμα. Βυθίζομαστε μέσα στὸν πόνο :

Τὸν πόνο, τῶν καημένων τραγουδιστῶν τὴν κλήρα.

*Ἔτσι πᾶμε ἴσια στὸ μυστικὸ τοῦ ποιητῆ. Ἄμα τὸ
νοιώσουμε, ἄμα τὸ μάθουμε, οἱ οὐρανοὶ τῆς ποιήσεώς του
ἀνοίγονται μπροστὰ μας καθαροὶ καὶ ὀλογάλανοι. Συνεφιά
καὶ ἀντάρα δὲν ἔχει πιά.

Στὰ ποιήματα «Χειμάρρα», «Στὸ Δελμοῦζο», «Εὐρώπη»,
«Στ' ἄρματα», ποὺ εἶν' ἐμπνεσμένα ἀπὸ συγκαιρινὰ γεγονότα
καὶ συνθεμένα σὲ θέματ' ἀπάνου τοῦ δημόσιου βίου, δὲν
μπορεῖ καὶ καὶ νὰ ξεφύγῃ, ὁ ποιητῆς, ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς δεῖξῃ
ὀλάκερο τὸν ἑαυτὸ του, στὸ ιδιαίτερο τῆς ψυχῆς του, νὰ
ποῦμε. Ψάλλοντας τὸν κίντυνο τῆς Χειμάρρας σὰ νὰ τονὲ
σπρώχνῃ τὸ κλάμα τῆς δικῆς του καρδιάς, ποὺ ἔρχεται μ' ὄλο
τᾶνθισμα τῶν μυγδαλιῶν. Δαφνοστεφανώνοντας τὸ Δελμοῦζο,
μὲ μιὰν ὀδὴ Ὁρατικῆ, δὲν ἀφίνει νὰ ξεχάσουμε πὼς καὶ ὁ
ἴδιος τῆς Δάφνης εἶναι ἀγαπητικός, ζώντας κάτου ἀπὸ τὴ
ματιὰ της. Ἀψηλονόητα ζωγραφίζοντας τὸ γιγαντοπόλεμο
τῆς Εὐρώπης, τελιώνει τὸ ποίημα μ' ἓνα μίλημα τοῦ
ἑαυτοῦ του. Μᾶς λέει ἔτσι, πὼς ἀπὸ παιδὶ δασκαλεῦντη καὶ
ὀδηγήθηκε μὲ τὸ χέρι τῆς ἑκαουσμένης Δημοκρατίας, καὶ ὅσο
καὶ ἂν τὸ μάτι του πέφτει σὺν ἀπὸ κάποιον Ὀλυμπο δικαιο-

σύνης, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ βροντοφωνάξῃ τὸ γιατί ὄλη του
ἡ ἀγάπη γέρνει πρὸς τὴ Γαλλία. Καὶ τὴ φωνὴ τοῦ «Στ'
ἄρματα» μᾶς τὴ στέλνει σὺν ἓνας κρᾶχτης ἀπ' τὴν ἐρμιά του
Κι ἀκόμα στὸ δακρυολουσμένο «Ἐπιτάφιο τοῦ νέου μου
φίλου» — μὲ τίς στροφές, φύλλα ριγμέν' ἀπὸ κλαρὶ χινοπω-
ραϊτικο — μᾶς φέρνει τὴ θλίψη του, ψάλλοντας τὴν ἀγγελικὴ
φροντίδα ποῦ τοῦ ἔστειλε τὴ γνωριμιὰ τοῦ ἀγαπημένου
«παραμονὴ γιορτῆς, χαρούμενη ὥρα». Μὰ τίχα ἓνας ποιητῆς
τόσης σημασίας γιὰ τὴ σημερινὴ μας φιλολογία, δὲν ἔχει τὸ
δικαίωμα, μ' ὅποιον τρόπο, σὲ τέτοιες ζυγαριὲς νὰ ρίχνῃ
ὀλάκερη τὴν προσωπικότητά του τὴν ἴδια ;

*
*

Στοὺς «Βωμοὺς», ὄλο τάνοιχτὸ πέλαγο τῆς ποιήσεως
τριχυμισμένο. Ὁ ποιητῆς εἶναι τὸ καρᾶβι μὲ τᾶσπρο πανί,
ποῦ γοργὰ τὸ περᾶ καὶ τὸ σκίζει. Τὰ κύματα βουνα, τὸ ἓνα
στ' ἄλλο ἀπανωτά. Τὸ καρᾶβι φορτωμένο ἀπὸ κόσμους καὶ
κόσμους. Ὀνειράτα καὶ θύμησες ζωντανές, πόθοι καὶ ἀγάπες
φλογισμένες, βάσανα καὶ χαρὲς, τραγούδια καὶ μυρολόγια,
ἀνατολὲς καὶ δῦσες, κρῖματα καὶ θυσίαι, πνοὲς καὶ ἀρώματα.
Ποῦ τὰ πάει ; Ἡ τέχνη δὲν ἔχει λιμάνι. Τὰ γυρτίζει καὶ τὰ
ξαναγυρτίζει. Τὰ δείχνει στὸ φῶς, μιὰν ὄψη. Τὰ δείχνει στὸν
ἴσκιο, ἄλλη ὄψη. Πάντα ζωντανὰ, λαχταριστὰ, καινούρια.

Μὲ ἄρθρα κριτικὰ ὁ Παλαμάς, καὶ κάποτε μὲ τὸ στίχο
ἀκόμα, πόσες φορὲς δὲ μίλησε γιὰ τοὺς Δασκάλους, τοὺς ἄρ-
χοντες καὶ τοὺς πρώτους τῆς νέας μας ἄξιας λογοτεχνίας.
ἴσως εἶναι κείνος, ὁ ποιητῆς τῶν «Βωμῶν», ποῦ τοὺς περ-
σότερους ἀπὸ τοὺς Πατέρες τοὺς φανέρωσε καὶ τοὺς ἔδειξε,
γιὰ κοίταμα καὶ προσοχὴ παντοτινὴ στοὺς γεώτερους. Καὶ
ὅμως τώρα ἔρχεται πάλι γιὰ τοὺς ξαναφανερῶσῃ, γιὰ τοὺς λει-
τουργήσῃ, τινάζοντας ἓναν ὑπεράξιον ὕμνο γιὰ δοξολογημά-
τους. Ἀπλώνει τὸ χέρι μέσα στὰ σύνεφα τοῦ ἰδεατοῦ, γιὰ νὰ
τοὺς πιάσῃ. Τοὺς χρωστᾶ ἓνα φιλή. Ὅμως μαζί βρῖσκει τὴν
εὐκαιρία γιὰ νὰ στερανῶσῃ τὴν ὄψη τους μ' ἓνα καινούριον
ἄερα, ποῦ μυροβολᾶ ἀπὸ πίστη. Τὸ ποίημα οἱ Πατέρες
ἔχει μιὰν ὀσμὴ λυρισμοῦ ἀξιοπαρατηρήτου, καὶ τὸ κορῶ-
φομά του, οἱ τελευταῖοι στίχοι. Ἐκεῖ ὁ ποιητῆς τηράζοντας
γὰ χαρακτηρισμὸν τὸν ἑαυτοῦ του, εἶναι σὰ ν' ἀφίγῃ στοὺς κα-
τοπινούς τὴν ποιητικὴν του διαθήκη. Ἦσο σοφὰ, πόσο λα-
γαρισμένα καὶ τετράπλευρα πέφτουν ἐδῶ τὰ λόγια ἓνα ἓνα !

Παιδὶ τὸ περιβόλι μου ποῦ θὰ κληρονομήσῃ,
ὅπως τὸ βρῆς καὶ ὅπως τὸ δῆς νὰ μὴν τὸ παρατήσῃ.
Σκάψε τὸ ἀκόμα πιὸ βαθιὰ καὶ φράξε τὸ πιὸ στέρρα
καὶ πλούτισε τὴ χλόρη του καὶ πλάτηνε τὴ γῆ του,
καὶ ἀκλάδετο ὅπου μπλέκεται νὰ τὸ βεργολογήσῃ,
καὶ γὰ τοῦ φέρνῃς τὸ νερὸ τὸ ἄγνὸ τῆς βρουσομάνας,
καὶ ἂν ἀγαπᾶς τᾶνθρωπινὰ καὶ ὅσα ἄρρωστα δὲν εἶναι.
ρίξε ἀγιασμὸ καὶ ξύρκισε τὰ ξωτικά, νὰ φύγουν,
καὶ τὴ ζωντανία σπεῖρε του μ' ὅσα γερά, δροσάτα.
Γίνε ὀργοτόμος, φυτευτῆς, διαφεντευτῆς.

Κι ἂν εἶναι

κ' ἔρθουε χρόνια δίσσεχα. πέσουν καιροὶ ὄργισμένοι,
καὶ ὅσα πουλιὰ μισέψουε σκιασιμένα, καὶ ὅσα δέντρα,
γιὰ τίποτ' ἄλλο δὲ φελᾶν παρὰ γιὰ μετερίζια,
μὴ φοβηθῆς τὸ χαλασμό. Φωτιά ! Τσεκούρι ! Τράβα.
Ξεσπέρμενέ το, χέρσωσε τὸ περιβόλι, κόψ' το,
καὶ χτίσε κάστρο ἀπάνου του καὶ ταμπούρωσου μέσα.
γιὰ πάλεμα, γιὰ μάτωμα, γιὰ τὴν καινούρια γένα
π' ὄλο τὴν περιμένουμε καὶ ὄλο κινᾶει γιὰ νάρθη,
καὶ ὄλο συντρίμμι χάνεται στὸ γύρισμα τῶν κύκλων.
Φτάνει μιὰ ἰδέα νὰ στὸ πῆ, μιὰ ἰδέα νὰ στὸ προστάξῃ,
κορῶνα ἰδέα, ἰδέα σαθὴ, ποῦ θὰ εἶν' ἀπάνου ἀπ' ὄλα.

Μὰ τὸ μάτι σὲ λίγο σὰ νὰ βλέπῃ ὀραματικά. Οἱ «Ἀγέ-
νητες ψυχές», τὰ ἔργα τὰ μισοτέλειωτα κ' ἴσως τὰ ποτέ
τελειωμένα, τὰ ἐπικά ταξίδια, τ' ἀφύρωτα βλαστάρια, ποῦ

ὁ ποιητής τάχει ἀναστημένα στή φαντασία του μὰ κρυμένα στὰ βαθιά της καρδιάς του. Ἐρχονται μιά μιά οἱ ἀγέννητες ψυχές καὶ ζητοῦνε νὰ πάρουν σάρκα. Τοὺς χαρίζει ἀπὸ ἓνα τραγοῦδι. Ὁ Ἀντραῖτης, τὸ δρᾶμα ὁ Καλλιμάχος, καὶ ἄλλα δημιουργήματα, ξέρονε πὺς ἀπὸ καιρὸ τὰ πλάθει ὁ ποιητής. Τώρα σὰν κάτι νὰ τοῦ ταράξη τὴ γαλήνη, σὰν κάτι νὰ τοῦ ὀρθοσηλώνεται μπροστά. Τοὺς στρώνει αἰθερόπλεχτα προικιά τὸ ἀνείπωτου, σεχντόνια δόλασπρα, γιὰ νὰ τὰ κοιμίσῃ στὰ βάθη τοῦ εἶναι του.

Τὸ «Ἀνέβασμα στὸ Βράχο». Νά, ἡ ἐλπίδα, τὸ φῶς, ἡ σκέψη ἢ φιλοσοφική. Ἐνας πρωτεύας ὁ ποιητής. Ἀνεβαίνει στὴν Ἀκροπολὶ στὸ πλάι μὲ μιά γυναῖκα «λείψανο κάποιου μεγάλου πόνου». Ἡ μοναξιά του γίνεται τώρα διπλομοναξιά. Στὰ λείψανα, στὰ ἐρείπια ἀνάμεσα τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἢ φαντασία του φλογίζεται. Μιά μεστή ποίηση ἀναβρῦζει ἄλλη μιά φορὰ, σὰν κάποιος νέος Ποσειδῶνας μὲ μιά λυρική τρίαίνα νὰ ξαναχτύπησε τὸ βράχο. Εἰκόνες ἀλαργινές καὶ σημερνές, σμίγουν ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο, καὶ τὰ λόγια τοῦ Σοφοκλῆ γιὰ τὴ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων δίνουν τὴν ἐντύπωση ἐνός ἴσκιου βραδινοῦ ποῦ ἔρχεται ὕστερ' ἀπὸ μιά λαμπρὴ μέρα, σὰν ὁ ἥλιος κατεβαίνει καὶ χάνεται πέρα στὰ νερά τῆς Σαλαμίνας. Ὁ βράχος μένει στὴ νύχτα. Μὰ τὰ λείψανά του ἔχουν μιά νέα δόξα. Βοῦίζει τριγύρω τους ἓνα πρωτάκουστο τραγοῦδι, καὶ τὸ ξέρει ὁ ποιητής πόσο ταιριαστό τοὺς εἶναι.

Καὶ δὲ θὰ παραξενευτοῦν ἀκούοντας τὴ φωνὴ μου τίγρια τοῦ Βράχου λείψανα, τὴν ξέρονε τὴ φωνὴ μου. Μὲ νέαν ἀγάπη κοσμική, μὲ νέαν πνοὴ ἑλληνίδα φυσώντας τὸν ἀνάστησα τὸ στίχο τὸν ἀρχαῖο, καὶ κάποιαν ὄρα μαγική τοῦ «Βασιλιά ἢ Φλογέρα» κάλησε ἀπὸ τὸ στόμα μου καὶ ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου γιὰ νὰ οἶς πῆ, θεῖα μάγμαρα τοῦ Βράχου, τὸ τραγοῦδι ποῦ τὸ προσμένετε καιροὺς καὶ τόχετε ἀπὸ τότε τοῦ ὀρθοῦ σας ἔπνον χαίδεμα, στὸ πείσμα τῶν ἀνθρώπων...

Ὁ διάλογος τοῦ Ἄντρα καὶ τῆς Γυναίκας στὸ «Ἀερόπλανο», ἔχει κάτι ἀπὸ δρᾶμα. Μὰ τὸ δρᾶμα βαθύ, ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴ ἀνώτερη ἀνάγκη χυμένο, κλείνει μιά διαφορὰ τῆς ψυχικῆς οὐσίας τῶν δυὸ προσώπων. Ἀπάνου στὴ φράση τοῦ Σίλλερ: «Τολμὰ νὰ πλανᾶς τὸν ἐαυτὸ σου καὶ ὄνειρα νὰ πλέκῃς», ξετυλίγονται οἱ δεκαπεντασύλλαβοι, γιωματοὶ ἀπ' ὄνειρο, δίψα γιὰ τ' ἀψηλά πετάματα καὶ ἕμους, γιὰ νὰ δώσουνε θέσι σὲ στεροφές ἀλλόμετρος ποῦ τις σφραγίζει μιά ἰδιαιτέρη ἁρμονία, σφιμένες, ἔτσι καθὼς εἶναι, στὸ πλατὺ φῶρεμα τοῦ στίχου τῶν δεκαπέντε συλλαβῶν. Ὁ ποιητής ἐδῶ φιλοσοφώντας — πάντα μέσα στὰ σύνορα μιᾶς πρωτότυπης ποιητικῆς σκέψης, περασμένης μέσ' ἀπὸ τὸ αἶσθημα — ἀνεβαίνει κορφές λογισμοῦ. Τὸ πλατὺ του βλέμα, ἀγκαλιάζει ὅλα «τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποῦ ἀνεβοκατεβαίνουν». Καὶ μέσα στὸ τρίσβαθὸ του νόημα περνοῦνε εἰκόνες ἀπὸ πρόσωπα, χτεσινὰ καὶ σημερνὰ, ποῦ τὰ χτύπησε τοῦ χαμοῦ τὸ πελέκι. Ἔτσι, κλαῖς ἐδῶ μαζί μὲ τὸν ποιητὴ, τὸ λαμπρὸ ξανθὸν ὄνειροφανταστὴ ποῦ μὲ καμπάνες ἀσημένιες ἠχολόγησε τὴ λαχτάρα του γιὰ τὴν ἀνάσταση μιᾶς ἑλληνικῆς ὁμορφιάς, κ' ἕμολογᾶς παρῆκει τὸ παλληκάρι ποῦ ἔβρεξε μὲ τὸ αἷμα του τὰ χόματα τοῦ Λιγκαδᾶ πέφτοντας ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς μηχανῆς ποῦ πάει νὰ κίταχτήγῃ τοὺς αἰθῆρες, καὶ ἀκόμα τραγουδᾶς μὲ τοὺς δεκατέσσαρες ἐντεκασύλλαβους τὸν ἀκριβὸ σοννετογράφο ποῦ τὸν τράβηξαν οἱ χρυσές Μοῖρες. Κι ὅταν τὰ σκοτάδια τοῦ βραδιοῦ πέφτονε σιγὰ σιγὰ, πᾶς νὰ χωθῆς μαζί μὲ τὸν Ἄντρα στὸ ταπεινὸ του καλύβι, ἐνῶ βλέπεις ἀγνάντια τῆς Γυναίκας νὰ πηγαίνει Μοῦσα νὰ γίνῃ στὸ χλωμὸ ποιητῆ, πῶς τὴν προσμένει στίχους μουρμουρίζοντας. Ἡ σύγκρουση, γιὰ τὴν ἀντίθεση καὶ τὴν ταυτότητα ποῦ ἔχει ὁ στοχασμὸς, τὸ πνῆμα τοῦ νηρώτου, ποῦ πετᾶ καὶ πάει ἀψηλά καὶ πέρα, — μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν πράξη, ἢ

Δύναμη τοῦ κόσμου ποῦ εἶν' Ὑλη, κ' ἢ Ὑλη ποῦ εἶναι δύναμη, ὁ νόμος τοῦ φυσικοῦ κ' ἢ ἐπιστήμη, ὅλα τοῦτα ἀπ' τὴ μιά μεριά, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ γλυκὸ ἀλαφρὸ κρασί τοῦ ὄνειρου ποῦ μεθᾶ τὴν πραγματικότητα, ὁ ζεστός πολμὸς ποῦ μᾶς τραβᾶ, ἢ φωτιά τῆς ἀγάπης, τῆς καρδιάς ἢ σπῖθα, νὰ οἱ δυὸ πόλοι, Ἄντρας καὶ Γυναίκα, σύμβολα τοῦ παντός μὰ καὶ πρόσωπα δραματικά.

Οἱ «Νεράιδες» — μὲ μιά πλατυνότητη συνθετικότητη, ποῦ λές καὶ ξεχυλίζει μέσ' ἀπὸ τὴ λέξη καὶ τὴ φράση, — καὶ τᾶλλα ποιήματα ποῦ ἀκολουθοῦν, «Κομμάτια», «Ὑμνος», «Μέσ' ἀπὸ τὰ κάγκελα», «Γυναίκες», εἶναι δημιουργήματα πολύμορφα καὶ πολύψυχα ποῦ γιγτεύουν καὶ τραβοῦν ὅλη τὴν καρδιά καὶ ὅλο τὸ εἶναι. Στὸ τελευταῖο, περνοῦνε σὰ θύμησες μπροστά μας, στὸ ἀπελεισμένο κραξίμο τοῦ ποιητῆ, οἱ γυναίκες ποῦ τοῦ ταράζανε τὸ κύλημα τῆς ζωῆς. Κι' ἂν ὁ στίχος ἐδῶ γίνεται ζωγράφος φτερωτός, μὲ χίλια χρώματα δυνατὰ καὶ ἁρμονισμένα, σὲ μίαν ἐπίκληση γιὰ τὴν Ἀγάπη καὶ γιὰ τὸν Πόθο, μὰ δὲν ἔχει γλύκα καὶ πάθος ποῦ νὰ μὴ τὸ στολιστῆ γιὰ νὰ πλέξῃ τὸ συγκινητικὸ στεφάνι τοῦ πρώτου ἔρωτα, ποῦ στέκεται πάντα πάνου ἀπὸ τὸ μέτωπο τοῦ τεχνίτη, σὰ μιά δίψα δίχως ἰκανοποίηση.

Στὴ «Μελένια» ἀνασταίνεται φλογισμένο ἓνα κομμάτι τῆς παιδιὰτικῆς ζωῆς τοῦ ποιητῆ, καὶ τὸ θερμὸ του κλάμα ξεναφῆρειν στὸν ἥλιο τὴ μνήμη τῆς ταπεινῆς Μεσολογγίτισας, ποῦ ἄφησε ἴσα μὲ σήμερα ὄνομα ἢ ἐποχὴ τῆς ὁμορφιάς της, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῆς λιμνοθάλασσας. Δὲς πὺς ἡ πρωτογενῆ ἠδονὴ συνταράζει, ἀκόμα καὶ τώρα, τὸ δοξάρι τῆς μεστής λύρας τῶν «Βωμῶν».

Ἦρθες. Μιά φύση ἢ χάρι σου, βαχλίδα ἢ ὁμορφιά σου. Τὰ χέρια σου, ἂ! τὰ δάχτυλά σου, τάσημένα ἀρπάγια, δεντρογα' ἰές τὰ πράττα σου κουλουριαστὰ προσμέναν, κάποια ζωὴ νὰ τιναχτοῦν νὰ τὴν ἀπορροφήσουν. Ἦρθες μὲ τὰ βασιλικά σημάδια τοῦ κορμιού σου. μὲ τοῦ λαμοῦ σου τὴν ἐλιά ποῦ εἶτανε σὰ νὰ δείχνῃ τὸν τόπο, νάρθη, στὸ φιλί, κ' εἶτανε σὰ νὰ γνέφῃ πρὸς τὸ φιλί νὰ φτερωθῆ. νὰ μὴ ἀγοπορήσῃ. Κ' ἦρθες μὲ τὰ βασιλικά σημάδια τοῦ κορμιού σου, μ' αὐτὸ τὸ μινωογῶνο στὰ μελῆ σου ἀνθοστρίχι ποῦ τὴ φεγγόβολη ἔκοβε τοῦ προσώπου λευκότη κ' ἔδινε ἀντρίκια ἀποκοτιά στὴ θηλυκιά σου γλύκα. Ἦρθες. Καὶ τὸ μεταξωτὸ φακιόλι στὰ μαλλιά σου, στὰ ζωντανά σου τὰ μαλλιά, στὰ πιὸ ἀκριβὰ μετάξια, λωκὸ στεφάνι στόλιζε τᾶρχονικά σου νιάτα. Καὶ τὸ τρανὸ σου ἀνάστημα μὲ τὴν κορμιστασιά σου ὀλόγυρά μας τοῦ βροδισοῦ γιομίζαν τὸν ἀέρα σὰν ἀπὸ κάποιας ξαφνικῆς ἀνεμικῆς φοβέρα.

Ὡ πὺς μέσ' ἀπὸ τοὺς στίχους ἀνασταίνεται μπροστά μας ὄλος ὁ ἐρωτόπαθος χαμηλὸς τόπος τοῦ βούρκου καὶ τῆς αἰματοστάλαχτης δύσης. Νά, τὰ στενὰ σοκάκια. νὰ ἢ πλατεία τῆς ἐκκλησιᾶς, νὰ ὁ δρόμος ποῦ πέρασε τὸ μαρτύριο τῆς πομπιευμένης Μελένιας. Νά κ' ἡ ἡπειρώτικη Μοῦσα ποῦ καταστάλαξε καὶ ἀπὸ τοὺς καιροὺς τοῦ εἰκοστένου, νί καὶ ὁ αἰθερογράφος ἴσκιος τῆς Βαράσθρας ποῦ κοίβει τὴν ἀνατολὴ ἐκεῖ πέρα. . . Καὶ σὰν παρηγοριά ἴσως γιὰ τὴν ἀμφοτὼλη Μεσολογγίτισα, ταιριάζει τὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς. Τὸ ξανάχουσε μαγικά ὁ τεχνίτης, σὲ στίχους εὐλαθητικούς, γαλήνιους, μακάριους, μὲ ὄλο τὸ βάθος καὶ τὸ πάθος τῆς αἰστησῆς του τῆς μουσικῆς.

* *

Λουλουδολοῖ οἱ «Νέοι ἀνάπαιστοι καὶ ἱαμβοὶ». Ἀπάνου στὸ γνῶριμο ζευγάριωμα τῶν μέτρων τοῦ 1897, ἀκούμε νέες φωνές. Ἀφορμὴ γιὰ νὰ σταθῆς καὶ νὰ συγκρίνης. Ἐκεῖ, ἀκόμα ἢ τάση τῆς ἀπλῆς μορφῆς τοῦ ἀντικειμενικοῦ, Ἐδῶ, μιά ψυχὴ ταραγμένη, χτυπημένη ἀπὸ φαντάσματα καὶ

φωτοϊσκιους. Παρακαλιέται, ξεμολογιέται, θρηγεί. Όμως τὸ νόημα κάθε κομματιού τὸ έχουμε μπροστά μας ἀκέραιο, σφυροκοπημένο σὲ στίχο πού λάμπει ἀπὸ χρυσάφι κι ἀπὸ σμάλτο. Κάποια πνοὴ κλασικὴ εἶταν πού βλογοῦσε τοὺς παλιούς Ίαμβους. Στους νέους τώρα, μένει κάτι ἀξεδιάσπαστο ἀπὸ γαλήνη. Κι ἂν κατὰ τὸ στίχο τοῦ Σολωμοῦ: «ἔδω ποτὲ δὲν ἔλειψε λουλούδι καὶ πουλάκι», ὅμως πλήθυναν τῆς ψυχῆς τὰ χρόνια καὶ σὰ νὰ μεγάλωσαν τὰ προβλήματα τοῦ μέσα μας κόσμου.

Βόηθα. Δὲ θέλω τὸ ἔλεος,
τὸ χέρι σου γυρεύω,
σκιώχτρο ὁ βωμὸς πού ἔτοιμάσα,
φοβᾶμαι καὶ λατρεύω.

Διωγμένα μου τὰ σφάγια
τάνθοστέφανα. Δράμε.
Θεὸς ἄφαντος ἀνάμελος,
λατρεύω καὶ φοβᾶμαι.

Κατὰρα φιδοπλόκαμη
μὲ κυνηγαί. Βοήθεια !
Ποιὸς μὲ ρίχνει στὰ τάρταρα
γιατὶ ἔχω τὴν ἀλήθεια ;

Μάταια ὁ ποιητὴς ἐπικαλιέται τὴν πικρὴ ψυχὴ του νὰ μερέψη, τὴ βραδινὴ φωτιὰ νὰ τοῦ διώξῃ τὸν κρύο τρόμο, μάταια ζητᾷ βοήθεια γιὰ μιὰ φιδοπλόκαμη κατὰρα πού τὸν κυνηγᾷ. Τοῦ πόθου ὁ τάρταρος κ' ἡ λαχτάρα τοῦ πάθους τοῦ ἔχοντε ζωσμένη ἀπὸ παντοῦ τὴν ψυχὴ. Νὰ λευτερωθῇ ἀδύνατο. Μὰ ἡ τέτοια σκλαβιά εἶναι, πού κάνει τὴν πηγὴ ν' ἀναβρῦξῃ ἀστέρευτο τῆς Κασταλλίας τὸ νερό, πού κάνει τὸν κάμπο χιλιοζωγράφιστο ἀπὸ λουλούδια παθητικά, χλωρά, μ' ἓνα νοῦ πού τὰ βραβαίνει.

Καὶ ὅμως, ἀντίθετα, γιὰ τὴν κάποια κλασικότητα πού τὰ σημαδεύει, δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ κανεὶς νὰ μνημονέψῃ τραγοῦδια τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν «Βωμῶν», σὺν τὴν «Ἀντιόπη» μὲ τὸ θεσμὸ περιγραφικὸ λυρισμὸ πού τὸ σφραγίζει καὶ μὲ κάτι σὺν ἡρωϊκὴν ὑπόκρουση γιὰ μιὰ νέαν Ἀμαζόνα, πού ὁμόρφηνε μὲ τὴ λιγεράδα τῆς τὸ Ρουμειώτικον ἄερα, ἄξια νὰ τὴν ὑμνήσουν

ἀπὸ τὸ Βάλτο ἀσικηδες κι ἀπὸ τὰ Καρπενήσια.

Τραγοῦδια, σὺν τῇ «Χώρα πού δὲν παιθαίνει», λουλουδιού ἀνάδωμα μεσ' ἀπὸ τὴ δημοτικὴ παράδοση, μὲ μιὰν ἀριστουργηματικὴ ἀπόδοση πάνου σὲ δίστιχα, ἄξια νὰ φανερωθοῦνε σὺν ὑπόδειγμα μες στὴν τέχνη τῆς ἀπαγγελίας, σὲ κοσμικὲς σάλες πού ὡς τώρα τίς βραβαίνουσε συχνὰ πυκνὰ ξενόγλωσσες ἀλαφρότητες τῆς ἀράδας.

Τὸ βιβλίον τελιώνει μὲ τοὺς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης». Τὸ ποίημα γνωστὸ ἀπὸ τὸ πρῶτο του τύπωνμα ἔδω καὶ δεκαπέντε χρόνια. Ἐλάμψε τότε σὺν ξάφνισμα γιὰ τὸ στοχασμὸ του, τὴν ἀλληγορία του, τὸ σφιχτὸ του δέσιμο καὶ τὸ στίχο του τὸν ἀερογραμμένο. Ἐνα δοκίμασμα νέας τέχνης στὰ τότε χρόνια, πού κλείνει ὅμως ἐν' ἄξιο δημιούργημα. Ὁ Παλαμᾶς, πάντα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, στάθηκε μὲ τὰ ἔργα του σὺν ὁδηγὸς καὶ σὺν δάσκαλος, ἀκόμα καὶ στοὺς συγκαίριους του μεσοὺς λογοτέχνες. Γιατ' ἡ γραμμὴ του καὶ τὸ κοντίλι του, ὅσο κι' ἂν πατούσανε στέρεα, εἶχανε φτερά καὶ τρέχανε νὰ βροῦνε κάμπους ἀθέριστους καὶ δάση ἀνερσύνητα. Σήμερ' ἀκόμα μὲ τὸν παλιὸ δεκαπεντασῦλλαβο μᾶς δίνει κάτι καινούριο στὸ μεταχειρίματ' αὐτοῦ μέσα στοὺς «Βωμοὺς». Ὁ τονισμὸς του πού παίρνει τὸ τσάκισμα καὶ τὸ γονάτισμα τοῦ κουρασμένου, εἶναι μαζί καὶ λίγισμα παρθενικὸ μ' ὅλες τίς χάρες καὶ τίς γλύκες τοῦ δεμένου κορμιού. Κι ἄλλοι δοκίμασαν, κι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μέσα στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιά», τὸ τέτοιο εἶδος τοῦ τονισμοῦ. Μὰ ἔδω παίρνει μιὰν ἐντέλεια καὶ μιὰν ἀπλότητα πρωτοφανέωτη.

Πόσες ἀφορμὲς γιὰ ζετάσματα καὶ ψαξίματα μπορεῖ νὰ δώσῃ τὸ νέο βιβλίον ! Ἐνα συστηματικὸ κοίταμα δλάκερου τοῦ πολυτόμου ἔργου τοῦ ποιητῆ, θὰ εἶτανε μαζί καὶ μιὰ μέθοδος ποιητικῆς τέχνης καὶ ἰδέας. Μὰ ἡ μουσικὴ ἱερὴ φωτιὰ καίει ἀκόμα στὸ βωμό. Ὁ θουσιαστὴς ἀγρυπνος λατρεύει μὲ τὴ φαντασία. Ἡ λειτουργία τοῦτῃ ἔχει ψαλμούς πού κλείνουν μέσα τους νᾶτι ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν κόσμων καὶ τῶν αἰώνων, κάτι ἀπὸ τὰ βαθιά κι ἀξεδιάλυτα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας μας. Κι ὅλα τραβᾶνε καὶ πᾶνε πότε μ' ἓνα σπάρραγμα θλίψης, πότε μ' ἓνα τίγαγμα ἐνός ἤχου πού ὑψώνεται ὡς τὰ οὐράνια. Τάχα ὁ ποιητὴς δὲν τὸ εἶπε ;

Εἶναι τῆς Ποίησης ἡ φωτιὰ, πότε δαρμὸς, πότε ὕμνος.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

XIII

Χλωμὴ μου λάμπα, πού σὲ ἀναψε τὸ χέρι τῆς λύπης, φέγγεις σὺν ἄστρο. Οὔτε χαμηλώνεις, οὔτε ἀποσταίνεις. Θαρρετὰ πᾶς μπροστά, φωτίζοντας δρόμο πού πρώτη ἐγὼ τὸν ὀργάνω. Φτίσαμε πιά στὸ βασιλεῖο τῶν πέτρινων ὄντων. Στὶς κουφάλες τίς παγερές, πού ξαναδίνουν τὴ φωνὴ ἀλλαγμένη. Ἐδῶ, πού οἱ δυὸ οὐρανοί, τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ ἀδύνατου, ἀλλάζουν τὸ τραγικὸ φιλί. Φέξε μου.

XIV

Ὅταν πέταξε καὶ τὸ τελευταῖο τσιγάρο, γύρω τῆς εἶχεν ἀπλωθεὶ κάμπους ἀπὸ κατακόκκινες παπαροῦνες. Ἰδύθηκε καὶ ἄρχισε νὰ στολιζέται. Ἐβαλε καὶ στὴ μέση τῆς καὶ στὰ στήθια τῆς καὶ στὰ μαλλιά τῆς ἀπὸ δαυτές. Ἐβαλε καὶ γύρω στὸ λαιμὸ τῆς ἓνα στεφάνι. Καὶ κυττάχτηκε. Εἶταν σὰ μιὰ μεγάλη σταξιά κίμα. Τῆς φάνηκε ἀστεῖο καὶ γέλασε, γέλασε δυνατὰ. Γελώντας ἔτσι, ξαπλώθηκε χάρω, μὲ τὰ μάτια τεντωμένα πρὸς τοὺς καπνοὺς τοῦ ταβανιοῦ. Σὲ λίγο κατακάθισαν ἔλα. Καὶ τότε εἶδε πῶς κυλιόντανε σὲ στάχτες.

XV

Μέσα μου, ἔλου τοῦ κόσμου τὰ μπουμπούκια. Σκύψτε βαθειά, ἢ ὑψωθείτε νὰ μυρίσετε. Θὰ βρῆτε τὸν ἑαυτὸ σας, κάθε γεννημένο καὶ κάθε πού σὲ λίγο θὰ γεννηθεῖ. Ὅλες τίς ζωοβλες, ἀγίνωτες, γιατί δὲν περᾶσανε ἀπὸ τὴν πυρὰ τῆς πραγματικότητας, μὰ ροδόσαρκες καὶ ὠραιοπλάσμενες. Ὅργανισμοὺς ζεστοὺς ἀπὸ τὸ πάθος, ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ ἀπὸ τὴ λαχτάρα μου, πού μιὰ γρήγορη μέρα θὰ σᾶς δώσουν λυμένο τὸ μυστήριον τῆς γυναικείας ψυχῆς.

XVI

Τὰ ἄστρα ἔμοιαζαν σὰ μάτια δακρυσμένα. Δυὸ δάχτυλα χεριῶν παγωμένων, πού μόλις ἀγγίζαν, τρα-